

Тема 1. Предмет, завдання, методи логіки. Міркування і його структура

Визначення логіки як науки. Предмет логіки для юристів.

Історичні етапи розвитку логічного знання. Традиційна логіка. Логічне вчення Арістотеля. Вчення про силогізм. Особливості логіки стоїків. Схоластична логіка. Новаторські ідеї логіки Ф. Бекона. Сучасна логіка. Період розробки логіки як теорії обґрунтування математики. Період розробки металогіки, логічної семантики, некласичної логіки. Праці Р. Декарта, Г. Лейбніца. Формальна, діалектична і математична логіка. Сучасні напрями розвитку логіки.

Міркування (мислення) і його структура. Ступені пізнання об'єктивної дійсності. Раціональне мислення. Мислення і мова. Поняття форми і закони міркування. Правильні та неправильні міркування. Поняття про логічну помилку в міркуванні. Паралогізи, софізми. Істинність і правильність мислення. Логічна форма міркування. Визначення логічної форми. Метод формалізації в логіці. Основні компоненти логічної форми міркувань.

Значення логіки для юристів. Функції логіки для юристів: методологічна, пізнавальна, інформаційна, освітньо-виховна, практично-прикладна. Логічна грамотність. Значення логіки для судового пізнання.

Тема 2. Поняття як форма мислення. Логічний аналіз понять та логічні операції над поняттями

Загальна характеристика поняття. Поняття і слово. Термін. Структура поняття. Логічний аналіз структури юридичних понять. Зміст і обсяг поняття. Елементи обсягу. Логічний клас. Індивіди та елементи класу. Відмітні і невідмітні ознаки. Суттєві і несуттєві ознаки. Родові і видові суттєві ознаки. Закон оберненого відношення між змістом і обсягом поняття. Зміст поняття і склад злочину. Логічна сутність кримінально-правової кваліфікації злочину.

Види понять за обсягом: одиничні, загальні, прості (нульові), збірні, незбірні, реєструючі, нереєструючі поняття. Вид понять за змістом: конкретні, абстрактні, позитивні, негативні, співвідносні і безспіввідносні поняття. Логічний аналіз структури понять.

Відношення між поняттями. Використання відношень між поняттями в юридичній практиці.

Операції над поняттями. Узагальнення і обмеження понять. Категорії. Сутність визначення. Дефінієнс і дефінієндум. Загальна характеристика визначення. Види дефініцій. Реальні і номінальні визначення та їх види. Явні визначення. Визначення через рід і видову відмінність. Атрибутивно-реляційні визначення. Генетичні визначення. Визначення через вказівку на протилежність. Операційні визначення. Визначення через перелічення предметів або явищ, до яких застосовне дане поняття. Остенсивні та контекстуальні визначення. Прийоми, подібні до визначень. Опис. Характеристика. Порівняння. Розрізнення. Правила визначення і помилки при визначенні. Тавтологія.

Поділ понять. Структура поділу поняття: поділюване; члени поділу; основа поділу. Правила поділу понять. Види поділу понять. Простий поділ понять (поділ за видозміною ознаки). Дихотомічний поділ понять. Класифікація та її види. Типові помилки при поділі понять. Поділ і класифікація юридичних понять.

Тема 3. Судження як форма мислення. Види суджень

Загальна характеристика судження як форми мислення. Структура судження. Терміни судження. Предмет думки у судженні або логічний підмет судження, або суб'єкт судження. Ознака предмета думки, логічний присудок судження або предикат судження. Логічна зв'язка в судженні. Судження і речення. Про роль запитання в судовому пізнанні.

Просте судження, види і структура. Судження про належність (атрибутивне). Судження з відношенням (релятивне). Судження існування (екзистенційне). Категоричні судження і їх види. Види категоричних суджень за якістю: ствердні і заперечні. Види категоричних суджень за кількістю:

одиничні, загальні і часткові (означені і неозначені) судження. Виділяючі і виключаючі судження. Загальностверджувальні (А), частковостверджувальні (І), загальнозаперечувальні (Е), частковозаперечувальні (О) судження. Розподіленість термінів в судженнях. Логічні змінні і логічні постійні. Розподілені і нерозподілені терміни судження.

Логічні відношення між категоричними судженнями. Порівнюванні і непорівнюванні судження. Сумісні і несумісні судження. Логічний квадрат та його значення в логіці. Відношення між сумісними судженнями: еквівалентність

(повна сумісність), часткова сумісність (субконтрарність), підпорядкування. Відношення між несумісними судженнями: протилежність (контрарність), суперечність (контрадикторність). Таблиці істинності суджень.

Розподіленість термінів в судженні. Розподілене судження. Розподілений предикат. Нерозподіленість термінів судження. Правила розподіленості термінів в судженнях.

Загальна характеристика складних суджень. Види складних суджень. Складні судження за типом логічних сполучників. З'єднувальні і роз'єднувальні судження. Умовне (імплікативне) судження. Підстава і наслідок. Сполучники в складному судженні. Виділяючі та невиділяючі умовні судження. Істинність виділяючих умовних суджень. Єднальні (кон'юнктивні) судження. Сполучники в єднальних судженнях. Розподільні (диз'юнктивні) судження, їх види і структура. Сполучники в розподільних судженнях. Розподільно-виключаючі судження (строга диз'юнкція). Єднально-розподільні судження (слабка диз'юнкція). Співвідношення між складними судженнями. Таблиці істинності складних суджень.

Особливості застосування суджень в юридичній практиці. Логічна структура суджень і тлумачення норм права.

Тема 4. Основні закони логіки. Умовивід як форма мислення

Загальна характеристика законів логіки. Визначення закону логіки. Формально-логічні закони. Об'єктивність законів логіки. Софізми. Паралогізми. Закон тотожності. Формула закону тотожності. Об'єктивна основа закону тотожності. Вимоги до закону тотожності. Закон суперечності. Поширення закону протилежності на всі протилежні судження. Випадки незастосування закону суперечності. Закон виключеного третього. Формула закону виключеного третього. Сфера дії закону виключеного третього. Закон достатньої підстави. Логічна підстава, логічний наслідок. Зв'язок законів логіки з людською практикою. Загальнолюдський характер логічних законів. Значення законів логіки для практичної юридичної діяльності.

Загальна характеристика умовиводів. Засновки, висновок. Правила засновків і висновків. Безпосередні умовиводи. Опосередковані умовиводи. Висновки у безпосередніх умовиводах. Способи побудови безпосередніх умовиводів: перетворення, обернення, протиставлення. Процес перетворення ствердних суджень в заперечні. Просте або чисте обернення. Обернення з обмеженням. Загальноствердні судження. Загальнозаперечні судження. Неозначені частковоствердні судження. Означені частковоствердні судження. Обернення умовних суджень. Контрпозиція і конверсія. Протиставлення предикату. Суб'єкт висновкового судження. Предикат вихідного судження. Поняття, що суперечать предикату.

Застосування загальних правил побудови умовиводів та способів їх побудови в практичній юридичній діяльності.

Тема 5. Дедуктивні умовиводи

Загальна характеристика дедуктивних умовиводів. Рух думки від загального до окремого. Механізм дедуктивного умовиводу. Дедуктивний висновок. Категоричний силогізм, його визначення і склад. Терміни категоричного силогізму. Аксиома силогізму. Загальні правила категоричного силогізму. Розподіленість середнього терміна в категоричному силогізмі.

Розподіленість термінів у засновку і висновку. Фігури і модуси категоричного силлогізму. Правила фігур категоричного силлогізму. Категоричні силлогізми із виділяючими засновками. Категоричні силлогізми, в яких більшим засновком є судження визначення. Категоричні силлогізми, побудовані із судження можливості. Категоричні силлогізми із імовірними засновками. Логічні помилки в категоричних силлогізмах.

Види дедуктивних умовиводів (силлогізмів). Прямі дедуктивні умовиводи. Суто умовні умовиводи. Умовно-категоричні умовиводи. Розділово-категоричні

умовиводи. Умовно-розділові умовиводи. Дилема. Роль умовних умовиводів в аналізі і оцінці судових доказів. Скорочені силлогізми. Складні і складноскорочені силлогізми. Полісиллогізми. Непрямі дедуктивні умовиводи. Умовиводи із судженням з відношенням.

Дедуктивні умовиводи в правовій діяльності.

Тема 6. Правдоподібні (індуктивні) умовиводи. Аналогія

Поняття про недедуктивні (правдоподібні) умовиводи. Загальна характеристика правдоподібних умовиводів. Засновки і висновки в індуктивних умовиводах. Сутність індукції та її особливості. Вихідний пункт індукції. Індукція в судовому пізнанні. Спостереження та експеримент. Види правдоподібних умовиводів. Повна індукція. Неповна індукція. Індукція через простий перелік. Найненадійніший висновок індуктивних умовиводів. Індукція через простий перелік у судовому дослідженні. Індукція через відбір фактів, які виключають випадкові узагальнення у правовій діяльності. Наукова індукція. Методи встановлення причинних зв'язків. Причинний зв'язок явищ. Метод єдиної схожості. Метод єдиної різниці. Сполучений метод схожості і різниці. Метод супутніх змін. Метод остач. Умови правомірності індуктивних умовиводів. Типові помилки. Індуктивні умовиводи в правовій діяльності. Зв'язок індукції і дедукції.

Поняття і структура умовиводів за аналогією. Схема, за якою відбувається умовивід за аналогією. Рух думки від окремого до окремого, від часткового до часткового. Висновки при аналогії. Ступінь ймовірності висновків в умовиводах за аналогією. Кількість ознак в порівнюваних предметах. Зв'язок порівнюваних ознак. Роль аналогії в науковому дослідженні. Аналогія предметів і аналогія відносин. Точна і проста аналогія. Оригінал. Модель. Поняття про умовиводи за аналогією. Умови правомірності умовиводів за аналогією.

Умовиводи за аналогією в правовій діяльності. Аналогія в судовому пізнанні. Найпоширеніші способи логічної обробки фактичного матеріалу і висування версій. Аналогія під час розслідування кримінальних проваджень. Аналогія під час планування слідства. Аналогія права. Аналогія закону.

Тема 7. Доведення і спростування. Гіпотеза

Поняття доведення. Значення термінів доведення. Логічне доведення і судовий доказ. Побудова доведення. Теза доказу. Аргументи. Факт у судовому пізнанні. Доказ у судовій справі. Важливі види аргументів. Закони науки. Юридичні закони. Аксиоми. Істинність аксіом. Презумпція. Визначення понять. Раніше доведені наукові положення, теорії, принципи. Демонстрація. Види доведення. Прямі і непрямі докази. Антитези. Доказ від супротивного. Розподіл доведень на прямі і непрямі у логіці та кримінальному процесі. Спростування. Спростування тези. Спростування аргументів. Спростування зв'язку тези з аргументом. Правила доведення і спростування. Помилки, які трапляються в доведеннях. Правила і помилки в доведенні, пов'язаному з демонстрацією. Значення та особливості застосування механізмів доведення і спростування в юридичній діяльності.

Поняття гіпотези і її структура. Структура гіпотези. Склад гіпотези. Стадії процесу мислення. Висування гіпотези. Припущення. Доведення гіпотези. Критерій істинності гіпотези. Види гіпотез. Загальна гіпотеза.

Часткова гіпотеза. Наукова гіпотеза. Робоча гіпотеза.

Версія в судовому дослідженні. Логічна структура версій. Логічна структура гіпотези. Предмет версії. Побудова версії. Обґрунтування версії. Висування версій. Наявність фактів, пов'язаних зі злочином. Загальні і часткові версії. Логічні засоби висування версій. Перевірка версій. Структура перевірки версії. Дедуктивне виведення наслідків із висунутої версії. Співставлення наслідків із дійсністю. Логічне доведення істинності або хибності версії. Спростування версії. Непряме доведення версії.